Naravi prijazno vrtnarjenje

Prve znanilke pomladi med trajnicami

Kdor vrtno zasaditev planira na dolgi rok in pričakuje veliko veselja in malo dela, vedno išče rastline, ki jih je treba posaditi le enkrat za mnoga leta. In premišljeno ustvari kreacijo, v kateri lahko v vsakem letnem času pričakuje 'novo vrtno sliko', ne da bi vedno znova nekaj kupoval in zasajal. Kdor pa ne razmišlja dolgoročno in ga zanima le trenutni kratkotrajni učinek, vedno znova in znova obiskuje vrtne centre z na hitrico vzgojenimi cvetočimi rastlinami in kupuje in kupuje.

Pred desetletji smo bili na obisku v raziskovalno-razvojni enoti **Nizozemskega inštituta za okrasne rastline**. Pokazali so nam začetke v Evropi razvijajočega se in danes tako dobro uveljavljenega gojenja rastlin s pomočjo visoke tehnologije, kjer v dirigirani klimi rastlinjakov poskrbijo za idealne pogoje razvoja rastlin. Med drugim s pomočjo računalniških tipal poskrbijo za stalno kontrolo vsebnosti rastlinskih hranil v rastnem substratu in seveda za sprotno dodajanje vsega potrebnega. S tem dosežejo neverjetno bogat razvoj in cvetenje v najkrajšem možnem času. Na provokativno vprašanje enega izmed nas, kako bodo tako vzgojene rastline preživele pri kupcih, saj je pričakovati, da bodo v normalnih rastnih pogojih imele zelo kratko življenjsko dobo, smo dobili jasen in nedvoumen odgovor: **prav to želimo doseči, saj bodo le tako kupovali vedno znova**.

Tako so prekanjeni trgovci potrošnike prepeljali žejne čez vodo in danes je Evropa in svet preplavljena s poceni, a na pogled čudovitimi okrasnimi rastlinami vseh vrst. Postale so hitro pokvarljivo potrošno blago, ki porabi ogromno plastične embalaže, kemije in ogromno fosilnih goriv že za vzgojo, potem pa še za transport in za razgradnjo odpadkov. Mi pa tega ne vidimo in veselo kupujemo, kratek čas uživamo in potem polnimo kontejnerje za smeti.

Pozabili smo, da so že naše babice (da ne govorimo o starih vrtnarskih mojstrih) znale gojiti mnoge okrasne rastline, tudi trajnice, v navadni vrtni prsti, brez pomožnih materialov od daleč in brez kemije. Če bi danes spoštovali ta znanja in jih nadgradili še z bogastvom novejših vrst trpežnih trajnic, bi ob vedno istih sadikah, enkrat kupljenih ali pridobljenih od sosedov in prijateljev, lahko uživali dolgo, skozi vse letne čase, leto za letom.

Na razpolago imamo namreč ogromen sortiment trajnic za vsa mogoča rastišča in tipe tal, od močvirja do suše, od sence do sonca. To pa je med ostalim tudi dobra stran in zasluga globalizacije in razvoja stroke ter selitve rastlin s kontinenta na kontinent. Del vrtnarske stroke se je namreč potrudil ohranjati in razvijati trpežne vrste in sorte rastlin tudi v teh časih divjega in nebrzdanega razvoja potrošništva, "povampirjenega" zavajanja kupcev in iskanja dobičkov za vsako ceno.

Velikocvetna vijolica (*Viola sororia* '*Dark Blu*')

Pravzaprav bi bilo treba reči, da se le **trajnostno ozaveščeni vrtnarji**, tako amaterski, kot poklicni, ki jim je mar preživetje našega planeta, ne pustijo ujeti v past potrošniške miselnosti: **kupi in hitro zavrzi**. Torej tudi od vrtnih rastlin pričakujejo, da bodo trajale čim bolj dolgo. Iščejo načine vrtnarjenja in ustrezne rastline, ki potrebujejo čim manj energije, čim manj embalaže, čim manj kemije in čim manj ali nič strupov.

Tokrat se bomo posvetili le nekaterim res trpežnim in dolgoživim trajnicam izmed tistih zgodnjih spomladanskih, drugič morda pridejo na vrsto tudi tiste, ki nam s svojim cvetenjem pritegnejo pogled in nam pomagajo ohranjati življenjsko moč in duševno zdravje v drugih letnih časih.

Zelo zgodaj spomladi cvetoče robustne trajnice

Pri nas v naravi raste kar nekaj zelo zgodaj spomladi cvetočih trajnic, ki so jih že naši predniki začeli prenašati iz narave tudi v bližino svojih domovanj. Tudi danes jih med okrasnimi rastlinami cenimo, zato ni nobena redkost na vrtu srečati nekatere naše divje trajnice. Poleg tega smo tudi nekatere tuje posvojili že davno in še vedno se jim pridružujejo nove in nove. Zato se naše divje in tiste od drugod po naših vrtovih prepletajo in se med seboj dopolnjujejo, če jim le znamo poiskati ustrezen prostor, kjer se dobro počutijo in zato živijo zelo dolgo.

Spomladanska ciklama *(Cyclamen coum*)

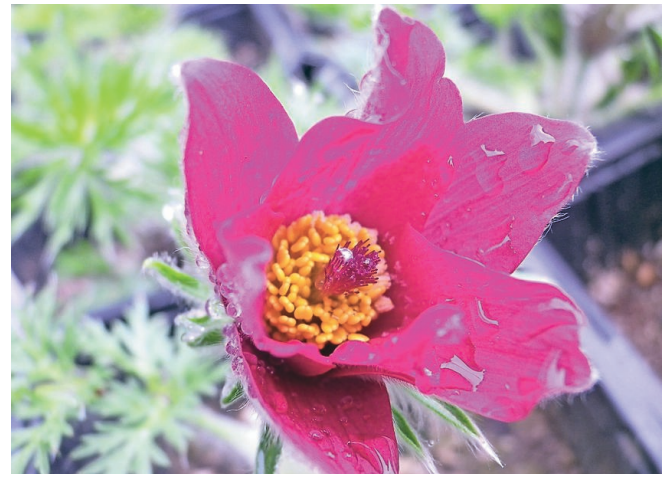

Rdeči kosmatinček (*Pulsatilla vulgaris* '*Rote Glocke*')

Stara dobra bergenija (*Bergenia cordifolia*)

Vijolična dišeča vijolica (*Viola odorata*)

Med najbolj trpežne in dolgo žive vsekakor prištevamo različne **telohe**, tako naše domače, kot tujerodne vrste ali njihove vrtnarsko vzgojene sorte. Nekateri začnejo cveteti ali vsaj razvijejo popke že ob koncu jeseni in njihovi zadnji cvetovi izgubijo barvitost šele ob koncu pomladi. Izmed naših divjih (avtohtonih) se je že davno začel seliti v vrtove belo cvetoči črni teloh *(Helleborus niger*). V novejšem času pa cenimo tudi zeleno cvetoči blagodišeči teloh (*Helleborus odorus*), temno škrlatni teloh (*Helleborus atrorubens*) in še nekatere druge. Izmed tujih (alohtonih) telohov je v vrtnarski vzgoji nastalo nepregledno število križancev pri vzhodnjaškem ali orientalskem telohu (*Helleborus orientalis*) v najrazličnejših barvah. Med izjemno trpežne vsekakor sodijo še smrdljivi teloh (*Helleborus foetidus*), korziški teloh (*Helleborus corsicus*) in šternijev medvrstni križanec (*Helleborus sternii*), ki slovi bolj po atraktivnem listju, kot po cvetju. Vsi telohi potrebujejo dovolj globoko, s humusom bogato in odcedno vrtno prst, v kateri voda ne bo zastajala. Če rastejo v taki prsti, v zmerni klimi prav dobro prenašajo tudi sončno lego. Sicer pa so hvaležni za rahlo zaščito pred žgočim soncem zlasti v bolj vroči in suhi primorski klimi. Tudi v senci pod visokim listopadnim drevjem se dobro počutijo.

Dokaj zgodaj spomladi zacvetijo tudi **lepi srčki** (*Dicentra spectabilis*), ki sodijo med vrtno klasiko, saj so jih po polsenčnih vrtnih kotičkih gojile že naše babice. Nekoč smo poznali le tiste z rožnatimi cvetovi, danes pa niso nobena redkost tudi beli in rdeči. Vedeti pa moramo, da zrastejo precej visoko, imajo krhka cvetna stebla in po cvetenju si privoščijo počitek tako, da jim nadzemni deli že v zgodnjem poletju odmrejo in se znova pojavijo šele naslednjo pomlad.

Neznansko trpežne, starodavne in hkrati vedno moderna klasika so tudi **bergenije ali velikonočnice** (*Bergenia cordifolia*), ki zacveto že okoli velike noči ali celo bolj zgodaj. V novejšem času so se tej osnovni vrsti pridružile še druge sorte, ki so ohranile trpežnost in osnovne lastnosti, imajo pa nekoliko drugačno listje in cvetje in cvetijo nekoliko bolj pozno.

Kosmatinček (*Pulsatilla vulgaris*) z različno obarvanim cvetjem se zbudi zelo zgodaj. Najprej so zanimivi s puhom obloženi in k tlom upognjeni popki, potem barviti cvetovi, nato na podaljšanih steblih dominirajo regratovim lučkam podobne semenske glavice. Nazadnje pa so vse do jeseni zanimivi šopi listja, ki malo spominjajo na korenček. Rastline niso tako zelo robustne, kot nekateri telohi, vseeno pa sodijo med nezahtevne.

Nežnejše zgodaj spomladi cvetoče trajnice

Za te vsekakor velja, da so nežnejše le po dimenzijah, po razrasti in po videzu. A, če rastejo na pravem mestu, in seveda, če poskrbimo, da jih ne prerastejo nasilnejše sosede in jih ne prekrije predebel sloj odpadlega listja s sosednjih dreves, so prav tako dolgožive in trpežne, kot njihove robustnejše vrstnice. Tudi za te velja, da smo jih veliko prenesli iz narave v vrtove, veliko pa jih je k nam prišlo od drugod, ali so jih vzgojili prizadevni vrtnarji.

Tevje (*Haquetia epipactis*) in **jetrnik** (*Hepatica nobilis*) sta nežni trajnici, ki zacvetita pod drevjem in grmovjem, tako v naravi, kot po vrtovih, čim se zimski mraz malo umakne. Rožnati in beli jetrnik sta v naravi sila redka, v vrtnarski vzgoji pa ju je le nekoliko laže najti, seveda le pri specializiranih in posebej zagnanih gojiteljih trajnic.

Mali zvonček (*Galanthus nivalis*) je v naravi pogosta trajna čebulnica, ki je tudi na vrtu zelo priljubljena in nezahtevna. Zato zvonček najdemo tako na cvetličnih gredicah, kot tudi na vrtnih tratah. Njegov večji sorodnik, **kronica ali veliki zvonček** (Leucojum vernum) je že nekoliko zahtevnejši, saj potrebuje v zemlji več vlage in ne mara poletne vročine in pripeke, čeprav tudi njegove čebulice čez poletje počivajo in nimajo listja.

Posebno poglavje so **vijolice**, tako tiste divje, kot tudi druge, ki med prvimi trpežnimi trajnicami zacvetijo po naših vrtovih. Zanimive so tudi zato, ker imajo užitno cvetje in nekatere tudi lepo dišijo. Nekatere med njimi so tudi na pol zimzelene in se tudi bogato širijo s pritlikami in jih lahko uporabimo kot pokrovnice, zlasti pod drevjem in grmovnicami. Take so recimo dišeče vijolice(*Viola odorata*) v beli, modri in vijolični barvi. Druge pozimi liste odvržejo, se razraščajo šopasto in se neznansko rade sejejo. Take so različne sorte sororijeve vijolice (*Viola sororia*) v modri, beli ali pisani belo modri različici. Zato z raznimi vijolicami lahko pokrijemo tudi večje vrtne površine in uživamo ob njihovem zgodnjem cvetenju in pri pripravi kulinaričnih posebnosti.

Med ciklamami je manj znana zelo zgodaj cvetoča pomladna ciklama (*Cyclamen coum)* drobne in nežne rasti, ki v toplejši klimi oblikuje popke že pozno jeseni in jih odpre takoj, ko se spomladi zrak ogreje nad ničlo. Ker se sama rada seje, sčasoma oblikuje vso zimo zeleno in zgodaj spomladi cvetočo preprogo, ki pa poleti počiva in nima listja. Kot velja tudi za nekatere druge nežne trajnice, moramo tudi to skrbno varovati pred plevelom in poskrbeti za bogato humusno prst in rasti mora v rahli senci. Drugih zahtev pa praktično nima.

Konec zime in zgodnja pomlad sta z malo naše pozornosti in nekaj znanja lahko v naših vrtovih že toliko barviti, da v nas prebudita veselje do življenja in dela na vrtu.

JOŽICA GOLOB-KLANČIČ
univ. dipl. ing. hortikulture
in krajinske arhitekture
Fotografije:
MOJCA REHAR KLANČIČ
univ.dipl. ing. agronomije
posneto v vrtnariji
Trajnice Golob-Klančič

Trajnice GOLOB-KLANČIČ
V Sloveniji vzgojene sadike trpežnih trajnic.
Nove, nižje cene mnogih zanimivih sort za leto 2020
http://trajnice.com/spletna-trgovina

Vitovlje 18,
5261 Šempas
05 307 88 10
trajnice@trajnice.com
www.trajnice.com
Gojimo več kot 1200 vrst in sort.